

devrinin önde gelen sanatkarları arasına girmiştir. Müsikideki ilk bilgilerini Enderun'da Suyolcu Latif Ağa ile Hacı Ârif Bey'den, kanun derslerini de yine burada Kanûnî Edhem Bey'den alan Mehmed Bey aynı zamanda iyi bir ud icracısı ve dinlediği eserleri anında notaya alacak derecede iyi bir notist idi; İstanbul'un en seçkin müsikişinaslarının toplandığı bir sanat mahfili durumunda olan Erenköy'deki evinde müsiki meclisleri tertip eder, isteyenlere ud ve kanun dersleri verirdi. Yetiştirdiği talebeleri arasında Ahmed Mükerrrem Akıncı ve oğlu Yektâ Akıncı özellikle zikredilmelidir.

Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilmesiyle de tanınan Mehmed Bey na't, mersiye, ilâhi, saz eseri, peşrev ve şarkı gibi çeşitli formlarda pek çok eser bestelemiş, ancak aralarından sadece yirmi ikisi günümüze ulaşabilmiştir. Bunlar on yedi peşrev ve saz semâisi ile dört şarkı ve bir sirtodan ibarettir (listesi için bk. Öztuna, II, 37). Dinî bestelerinin güftelerini daha çok Yûnus Emre, Niyâzî-i Mısırî, Hacı Maksud Efendi ve Âşık Vassî'den seçtiği bilinmektedir.

Mütevazî ve nazik kişiliğiyle tanınan Mehmed Efendi'nin tasavvufî yönü de vardı. Rifâî Seyhi Ahmed Sâfi Efendi'den aldığı melâmet neşvesiyle son dönem Melâmîler'inden Seyyid Muhammed Nûrûl-Arabî'nin oğlu Şerif Efendi'ye devam etmiş ve ondan icâzet alarak bu sahada pek çok kişi yetiştirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1953, V, 457-458; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 219-220; Kip, *TSM Saz Eserleri*, s. 3, 11, 22, 26, 31, 41, 46, 64, 74; *TSM Sözlü Eserler*, s. 144, 366; Cafer Ergin, "Kanunî Enderûnî Mehmet Bey", *MM*, sy. 235 (1968), s. 7; Öztuna, *BTMA*, II, 37.

NURİ ÖZCAN

MEHMED BEY, Karamanoğlu (ö. 676/1277)

Karamanoğulları Beyliği'nin
kurucusu ve ilk hükümdarı
(1263-1277).

Kamereddin (Ermenek, Mut, Silifke, Gülnar ve Anamur yöreleri) ilinin subaşı Karaman Bey'in en büyük oğludur. Karaman Bey'in vefatı üzerine (muhtemelen 661/1263) Anadolu Selçuklu Hükümdarı IV. Rükneddin Kılıcarslan emîr-i cândâr olan Karaman Bey'in kardeşi Bunsuz'u tevkiף ettirmiş, çocuk yaştaki oğullarını da Konya yakınındaki Gevele Kalesi'n-

de hapse attırmıştı. IV. Kılıcarslan'ın 664 (1266) yılında öldürölüp Muînüddin Süleyman Pervâne devlete tamamen hâkim olunca Karaman Bey'in oğullarını serbest bıraktı. Ancak küçük kardeşleri Ali Bey rehin olarak Kayseri'de oturtuldu.

Beylerbeyi Hatîroğlu Şerefeddin, Anadolu'da Moğollar'a karşı isyan hareketine girişince (675/1276) Karaman Bey'in oğlu Mehmed Bey ve kardeşleri de ona katıldılar. Bunun üzerine Hatîroğlu, Hotenli Kadıoğlu Bedreddin İbrâhim'i azlederek yerine Mehmed Bey'i Kamereddin ili subaşılığına tayin etti. Mehmed Bey hemen harekete geçerek güneyde deniz kıyısındaki şehir ve kalelere hâkim olduğu gibi Moğollar'a da baskınlar düzenledi ve Ulukışla'daki 200 kişilik Moğol müfrezesini imha etti.

Hatîroğlu Şerefeddin'in Moğollar tarafından yakalanıp öldürölmesinden (675/1276) sonra Kamereddin ilinin eski subaşı Bedreddin İbrâhim'öç almak için Mehmed Bey'in üzerine yürüdü, fakat Göksu Geçidi'nde Mehmed Bey'e yenilerek güçlölkle kendini oradaki kalelerden birine attı ve sığındığı kalede Mehmed Bey tarafından muhasara altına alındı. Bedreddin İbrâhim'in mağılöl edilmesi Karaman Türkmenleri'nin gücünü arttırmış, Mehmed Bey'in muktedit bir kumandan olduğunu göstermiştir.

Bu sırada Memlölük Hükümdarı I. Baybars, Moğöl ordusunu Elbistan ovasında yendikten sonra Kayseri'ye geldi (Zilkade 675 / Nisan 1277). Burada uzun bir zamandan beri rehine olarak tutulmakta olan Karaman Bey'in oğullarından Ali Bey Memlölük sultanının huzuruna çıkarak ağabeyleri ve kendisi için beylik (emâret) menşuru ve sancakları rica etti, sultan da bu isteğı kabul etti.

Baybars'ın Moğollar'ı yendiğini haber alan Mehmed Bey, Kırım'da bulunan eski Anadolu Selçuklu Hükümdarı II. İzzeddin Keykâvus'un oğullarından Alâeddin Siyavuş'u da (Cimri) yanına alarak harekete geçti. Mehmed Bey 3000 kişilik ordusuyla önce Aksaray'a gitti, Aksaray'ın kolayca alınamayacağını anlayınca da Konya'ya yöneldi. O sırada Sultan III. Gıyâseddin Keyhusrev ile Sâhib Fahreddin Ali İlhanlı Hükümdarı Abaka Han'ın katında, Muînüddin Süleyman Pervâne de Tokat'ta olduğundan Konya'da devlet büyüklerinden saltanat nâibi Emînüddin Mikâil ile Meliküssevâhil Bahâeddin Mehmed Bey'den başka kimse bulunmuyordu. Mehmed Bey eski sultan II. İzzeddin Keykâvus'un oğlu Alâeddin Siyavuş'u sul-

tan ilân etmek istiyordu. Fakat Emînüddin buna karşı çıktı ve Mehmed Bey'in Konya'yı kuşatmak için harekete geçmesi üzerine şehirde bulunan askerle çıkıp savaşa giriştiyse de bozguna uğrayıp geri dönmek zorunda kaldı. Bundan sonra At-pazarı ve Çaşnığır kapıları yakılarak şehre girildi (9 Zilhicce 675 / 14 Mayıs 1277). Ayağı çarıklı, kızıl bökrölü Karamanlılar ticaret hanlarını, büyüklerin ve emîrlerin evlerini yağmaladılar. Bir gün sonra Selçuklu şehzadesi Alâeddin Siyavuş şehre getirilerek tahta oturtuldu ve Selçuklu sultanı ilân edildi. Bu esnada saltanat nâibi Emînüddin Mikâil şehirden çıkarak Tokat'a gitmek istemişse de yolda yakalanmış, hazinelerin yerlerini göstermeye mecbur bırakıldıktan sonra Meliküssevâhil Bahâeddin Mehmed ile birlikte öldürölümüştür. Ertesi gün igdişler, ileri gelenler ve halk Alâeddin Siyavuş'a biat ettirildi. Ardından Alâeddin Siyavuş, başının üzerinde büyük sultan Alâeddin Keykubad'ın çetiri ve şanlı sancağı, çevresinde göz alıcı elbiseler giyinmiş candarlar, çevgândarlar, silâhdarlar ve diğeri görevliler olduğu halde şehirde dolaştırıldı. Daha sonra Alâeddin Siyavuş hisara çıkarak Selçuklu tahtına oturdu (10 Zilhicce 675 / 15 Mayıs 1277). Dört gün sonra da Karamanoğlu Mehmed Bey vezirlik makamına getirildi. Törenin ardından divan kuruldu. Burada devlet hizmetinde bulunanlarla ölkedeki taraftarların devlet merkezine gelmeleri için fermanlar yazıldı ve bundan böyle divanda, devlet dairelerinde, sarayda, eğlence toplantılarında, çevgân oynanan seyrilikte hiç kimsenin Türkçe'den başka bir dil konuşmamasına karar verildi. Karamanoğlu Mehmed Bey tekrar Kamereddin iline tayin edildi. Konya'da birkaç gün şenlik yapıldıktan sonra Sâhib Ata'nın oğulları ve uç vilâyetinin emîrleri Tâceddin Hüseyin ile Nusretüddin Hasan'ın bir ordu ile Karahisar'dan (Afyon) Konya'ya doğru gelmekte oldukları haber alındı. Mehmed Bey onlarla savaşmak için Konya'dan ayrıldı. İki ordu Akşehir'de karşı karşıya geldi. Sâhib Ata'nın ordusundaki Germiyan Türkleri savaş meydanından uzaklaşınca Mehmed Bey büyük bir zafer kazandı (Zilhicce 675 / Mayıs 1277). Karamanlılar zengin ganimetler elde ettiler. Mehmed Bey, Sâhib Fahreddin Ali'nin mâlikânesi olan Karahisar'ı kuşattı, kuşatma başarılı olmayınca Alâeddin Siyavuş ile Konya'ya döndü (29 Zilhicce 675 / 3 Haziran 1277). Mehmed Bey'in asil niyeti Moğollar'la savaşmak üzere Erzurum'a gitmekti. Ancak Türkmenler Mo-

ğollar'dan korktukları için kendisine katılmadılar.

Buna karşılık Sultan III. Gıyâseddin Keyhusrev ve Sâhib Ata'nın Şehzade Kongurtay ile birlikte gelmekte oldukları haber alındı. Fakat Mehmed Bey bu haberi Konya halkından gizledi. Kazandığı zengin ganimeti götürmek için deve ve katırlara yükletti. Çok geçmeden Mehmed Bey'in Akşehir ve Ilgın'a tayin ettiği subaşlarının sultanla Kongurtay'ın askerleri tarafından öldürüldüğü ve ailelerinin esir alındığı haberi geldi. Konya halkı da sultan ve Kongurtay'ın gelmekte olduğunu duyunca bilhassa kadı Sirâceddin el-Urmevî'nin teşvikiyle Konya'yı müdafaaya hazırlandı. Bunun üzerine Mehmed Bey, Alâeddin Siyavuş ile birlikte İç-il'e döndü (Muharrem 676 / Haziran 1277). Memlûk müelliflerine göre Mehmed Bey ve Alâeddin Siyavuş Konya'da Akşehir seferi de dahil olmak üzere otuz yedi gün oturmuştur.

İlhanlı Hükümdarı Abaka Han kardeşi Kongurtay ile veziri Şemseddin Cüveynî'yi Orta Anadolu'ya gönderdi (Rebûlâhîr 676 / Eylül 1277). Kongurtay'ın vazifesi Anadolu'da dirlik ve düzenliği tesis etmek, Vezir Cüveynî'ninki de bu ülkenin gelir giderini İlhanlı malî sistemine göre yeniden düzenlemektir.

Aksaray'da hayli kan dökten, esir alan ve çok miktarda ganimet elde ettikten sonra Karamanlılar'ın yurduna gelen Kongurtay burada da çok sayıda insan öldürdükten, birçok kadın ve çocuğu esir aldıktan sonra Vezir Şemseddin Cüveynî ile birlikte kışı geçirmek için Tokat'taki Kazova kışlağına gitti. Sultan Gıyâseddin Keyhusrev ve Sâhib Ata Konya'ya döndüler. Sultanın yanında bir Moğol birliği de vardı. Fakat onlar, Karamanlılar'ın ağır kayıplar verip perişan bir durumda olmalarını fırsat sayarak kışın geçmesini beklemeden yeniden İç-il'e girdiler. Beş on kişilik keşif birliğiyle yola çıkan Mehmed Bey Moğol keşif kolu tarafından ok yağmuruna tutuldu. Mehmed Bey ile onu kurtarmaya gelen iki kardeşi ve amcasının bir oğlu öldürüldü. Bu dönemde yaşamış olan İbn Bîbî'ye göre (*el-Evâmirü'l-Âlâ'iyye*, s. 727) 17 Muharrem 676'da (20 Haziran 1277), *Târîh-i Âl-i Selçuk*'taki kayda göre ise 17 Muharrem 678'de (30 Mayıs 1279) öldürülmüştür (s. 62, trc. s. 41). Mehmed Bey'in yerine kardeşi Güneri Bey geçti. Cesur ve hareketli bir kişi olan Mehmed Bey Moğollar'a karşı Anadolu'nun istiklâlini savunmuştur. Moğollar'la savaşıp onları ülkeden çıkarmak için Erzurum'a gitmek istemişse de Kayseri'ye ge-

Karamanoğlu
Mehmed
Bey'e ait
gümüş
bir sikke
(Yapı ve Kredi
Bankası,
Sikke
koleksiyonu,
nr. 15.570)

len Memlûk Hükümdarı Baybars gibi o da destek görmeyerek yalnız bırakılmıştı. Moğollar'la mücadele kendisinden sonra da sürdürülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Âlâ'iyye*, s. 688-704, 727; a.mlf., *Tevârih-i Âl-i Selcûk Muhtaşar-ı Selcûknâme* (nşr. M. Th. Houtsma), Leiden 1902, s. 321-331; *Târîh-i Âl-i Selçuk* (nşr. ve trc. F. N. Uzluk), Ankara 1952, metin, s. 60, 62; tercüme, s. 39, 41; İzzeddin İbn Şeddâd, *Baypars Tarihi* (trc. M. Şerefeddin Yalıtıkaya), İstanbul 1941, s. 76, 89, 90-91; Reşidüddin Fazlullâh-ı Hemedânî, *Câmi'u't-tevârih* (nşr. Abdülkerim Alioğlu Alizâde), Bakü 1957, III, 147; Aksarayî, *Müsâmeretü'l-aḥbâr*, s. 110-112, 122-123; Yünînî, *Żeylû Mir'âti'z-zamân*, Haydarâbâd 1380/1960, III, 167, 182-185; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971, s. 539, 551, 558-568; Bosworth, *İslâm Devletleri Tarihi*, s. 168-169; M. Şehabeddin Tekindağ, "XIII. Yüzyıl Anadolu Tarihine Dair Araştırmalar Şemsüddin Mehmet Bey Devrinde Karamanlılar", *TD*, sy. 19 (1964), s. 81-98; a.mlf., "Karamanlılar", *İA*, VI, 318-319; Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, I, Ankara 1970, s. 50-55; a.mlf., "Karamanoğulları", *DİA*, XXIV, 455.

FARUK SÜMER

MEHMED CELÂLEDDİN AĞA

(bk. CELÂLEDDİN AĞA, Mehmed).

MEHMED CELÂLEDDİN DEDE (1849-1908)

Mevlevî şeyhi,
şair, bestekâr ve tamburî.

8 Rebûlevvel 1265'te (2 Şubat 1849) İstanbul'da Yenikapı Mevlevihânesi'nde doğdu. Mesnevîhan Osman Selâhaddin Dede ile Münire Hanım'ın büyük oğludur.

Kendi oğlu Burhâneddin'e nisbetle Ebû'l-Burhân olarak da anılır. Mehmed Ziyâ'nın *Yenikapı Mevlevihânesi* adlı eserindeki kayda göre (s. 166, 202) babasının İstanbullu Kaldırımîzâde Ahmed Efendi'den icâzet aldığı tarihte (1275/1858-59) "bed-i besmele" etti ve on iki yaşlarında Dâvud Paşa Rüşdiyesi'ne girdi. Burada Arapça'yı "Molla Câmî"ye kadar okudu. Mezun olduktan sonra gerek mevlevihâne gerekse mevlevihâne dışında pek çok kişiden ders alarak kendini yetiştirdi. Babasından *Meşnevî* ile beraber Celâleddin ed-Devvânî'nin *ez-Zevrâ*' ve *l-Havrâ*' adlı eserini okumasının yanında Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *Fuûşû'l-hikem*'inden icâzet aldı. Bu arada Kocamustafapaşa'da Küçük Efendi Tekkesi şeyhi Hâfız Gâlib Efendi ile Koca Mustafa Paşa Medresesi hocalarından Mustafa Efendi'den *Molla Câmî* okuyup Arapça'sını ilerletti. Filibeli Mahmud Efendi'den tasavvurât, tasdikât, akâid ve meânî gibi ilimleri öğrendiyse de hocasının vefatı dolayısıyla icâzet alamadı. Ayrıca babasının hocası Tunuslu Mustafa Efendi'den *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* ve *Şaḥîḥ-i Buḥârî* okudu.

Konya'da çecelebilik makamında bulunan Saffet Çelebi'nin izniyle 1869'da inzivâyâ çekilen babasına vekâleten mukabeleyle çıkmaya ve ism-i celâl zikrine başladı. On sekiz yıl devam eden bu vekâletin ardından babasının 18 Cemâziyelevvel 1304 (11 Şubat 1887) tarihinde vefatıyla mevlevihâneye asaleten şeyh tayin edildi. 21 Aralık 1887'de Eskişehir Mevlevihânesi postnişini Hasan Hüsnü Dede'den *Meşnevî* icâzeti aldı. Bu sırada Konya'da çecelebi olan Abdülvâhid Çelebi tarafından 1888 Ağustosunda meşihatı yenilendi ve 16 Ağustos 1891'de kendisine hilâfetnâme verildi. Mehmed Celâleddin Dede ayrıca, babasının da hocası olan Trablusgarplı Mustafa b. Osman Şebnî'den Şâzeliyye ve Kâdiriyye hilâfeti, Mayıs 1895'te İmâdullah Fârûkî Efendi'den Çiştîyye (Çeştîyye) icâzet ve hilâfeti aldı. Kendisi de İmâdullah Efendi'ye mevleviyye hilâfeti verdi. Şeyh tayin edildikten sonra mukabele günleri okuttuğu *Meşnevî* derslerine vefatından bir buçuk yıl öncesine kadar devam etti. Şeyh dairesinin büyük odasında cuma geceleri Mecdüddin Ferîdun Sipehsâlâr'ın Farsça *Menâḫib-ı Sipehsâlâr*'ını okutarak tasavvufî bilgiler de verdiği derslerini ölümünden bir yıl öncesine kadar sürdürdü.